

УДК 336.717

В.В. Пірог, канд. екон. наук

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ**В.В. Пирог**, канд. экон. наук

Хмельницкий кооперативный торгово-экономический институт, г. Хмельницкий, Украина

**ВЛИЯНИЕ РИСКОВ НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ
КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА****Vadym Piroh**, PhD in Economics

Khmelnytskyi Cooperative Trade and Economic Institute, Khmelnytskyi, Ukraine

**IMPACT OF RISKS ON THE FINANCIAL STABILITY
OF A COMMERCIAL BANK**

Розглянуто сутність поняття «фінансова стійкість комерційного банку» та проаналізовано вплив банківських ризиків на фінансову стійкість комерційних банків в Україні. Банківська діяльність характеризується підвищеним рівнем ризику, причому збільшення рівня ризику практично пропорційно впливає на можливість збільшення прибутку комерційного банку та може погіршити його фінансову стійкість. Для забезпечення фінансової стійкості комерційного банку важливим є узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами механізму управління фінансовою стійкістю. Враховуючи підвищений рівень ризику, який притаманний банківській діяльності, доведено, що важливе місце в досягненні фінансової стійкості комерційного банку займає моніторинг ризиків, виявлення негативних тенденцій. Визначено, що основою забезпечення фінансової стійкості комерційних банків є необхідність ефективного та високоорганізованого управління ризиками.

Ключові слова: комерційний банк, ризик, кредитний ризик, управління ризиками, фінансова стійкість.

Рассмотрена сущность понятия «финансовая устойчивость коммерческого банка» и проанализировано влияние банковских рисков на финансовую устойчивость коммерческих банков в Украине. Банковская деятельность характеризуется повышенным уровнем риска, причем увеличение уровня риска практически пропорционально влияет на возможность увеличения прибыли коммерческого банка и может ухудшить его финансовую устойчивость. Для обеспечения финансовой устойчивости коммерческого банка важным является согласование управленческих решений и достижение определенных пропорций между всеми составляющими компонентами механизма управления финансовой устойчивостью. Учитывая повышенный уровень риска, присущий банковской деятельности, доказано, что важное место в достижении финансовой устойчивости коммерческого банка занимает мониторинг рисков, выявления негативных тенденций. Определено, что основой обеспечения финансовой устойчивости коммерческих банков является необходимость эффективного и высокоорганизованного управления рисками.

Ключевые слова: коммерческий банк, риск, кредитный риск, управление рисками, финансовая устойчивость.

The essence of the concept "financial stability of the Commercial Bank" was considered and the impact of banking risks on the financial stability of Commercial banks in Ukraine was analyzed. Banking is characterized by a high level of risk, and increased risk of almost proportionally affects on the possibility of increasing the profits of a Commercial Bank and may impair its financial stability. The coordination of administrative decisions and the achievement of certain proportions between all components of the control and financial stability is important to ensure the financial stability of the Commercial Bank. Taken into consideration the increased level of risk inherent in banking activity, it is proved that an important role in achieving the financial stability of the Commercial Bank is monitoring of risks, identification of negative trends. It was determined that the basis of financial stability of Commercial Banks is the need of effective and well-organized risk management.

Key words: commercial bank, risk, credit risk, risk management, financial stability.

Постановка проблеми. Економічні ризики властиві діяльності всіх суб'єктів фінансових відносин, однак банківська діяльність є найбільш ризикованою. Таких економічних ризиків, як кредитний, інфляційний, валютний, інвестиційний, відсотковий, ризик ліквідності, не може уникнути жоден банк. Ризики притаманні більшості банківських операцій, причому збільшення рівня ризику майже пропорційно впливає на можливість збільшення прибутку. Оцінка прибутковості продуктів та підрозділів з урахуванням ризиків є підґрунтям щодо прийняття стратегічних управлінських рішень з розвитку та фінансування окремих напрямків банківської діяльності, формування переліку банківських продуктів, стимулювання якості та продуктивності праці персоналу банку. Крім того, ризики можуть здійснювати негативний вплив на фінансову стійкість комерційного банку (негативний вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища). Дослідження банківської системи свідчать, що комерційний банк не одразу

втрачає свою фінансову стійкість – проблеми починаються з нестачі ліквідності та платоспроможності. Найчастіше основною причиною банкрутств комерційних банків стають прорахунки в управлінні основними видами банківських ризиків.

Оскільки повністю позбутися ризиків неможливо, перед банківською установою постає завдання управління ними. Балансування між прибутком та ризиком, пошук їх оптимального співвідношення розглядається як одне з найважливіших і найскладніших завдань, які стоять перед керівництвом банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою управління ризиками займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Широко відомі роботи О. Вовчак, Л. Примостки, Л. Батракової, В. Глущенко, О. Андропова, А. Дробязко, В. Сушко з розгляду банківських ризиків. Окремі аспекти досліджено в роботах І.М. Вядрової, В.М. Гейця, А.А. Гриценка, О.В. Дзюблюка, М.Г. Дмитренка, Б.Л. Луціва, І.О. Лютого, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, О.А. Пересади, М.І. Савлука, В.М. Федосова, А.В. Шаповалова та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вищезгадані науковці зробили великий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів управління банківськими ризиками. Проте питання сутності впливу ризиків на фінансову стійкість комерційного банку ще не знайшли достатнього відбиття у вітчизняній літературі. Недостатньо висвітленою також залишається проблема збалансування ризиковості та ефективності банківської діяльності

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення впливу банківських ризиків на фінансову стійкість комерційного банку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження процесу управління фінансовою стійкістю банківської системи передбачає уточнення теоретичних засад її формування; дослідження чинників, що зумовлюють стійке функціонування банківського сектору; визначення реального рівня забезпечення стійкого розвитку сукупності банківських інститутів; розроблення й реалізацію комплексу заходів, спрямованих на дотримання належних кількісних та якісних параметрів такої стійкості [1, с. 585].

У загальному розумінні сутність поняття “фінансова стійкість” слід розуміти як характеристику стану рівноваги, що відображає здатність зберігати певні властивості, функціональне призначення незмінним, незважаючи на можливі ризики, вплив зовнішніх факторів та внутрішні трансформації. Вона відображає фінансовий стан банківської установи в сучасному середовищі. Управління фінансовою стійкістю комерційного банку передбачає об’єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, які сприяли б забезпеченню фінансової стійкості.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки серед проблем, пов’язаних із впливом фінансової кризи на діяльність банків, досить актуальним є забезпечення фінансової стійкості банківської системи та повернення її стану на докризовий рівень. Полеміка, яку впродовж тривалого часу ведуть учені-економісти, розкриває складність економічної категорії «фінансова стійкість» та суперечності щодо її визначення.

У результаті дослідження виявлено, що усі визначення можна узагальнити в межах двох підходів. Перший підхід заснований на забезпеченні фінансової стійкості банківської системи на макрорівні. Прихильники цього підходу під фінансовою стійкістю банківської системи розуміють здатність системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Прихильники другого підходу розглядають забезпечення фінансової стійкості банківської системи на мікрорівні через підтримку фінансової стійкості банку як складової бан-

ківської системи. Фінансову стійкість банку визначають як одну з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів та оцінюють за допомогою показників фінансового стану, серед яких показники фінансової стабільності, надійності, стійкості, ділової активності, ліквідності та ефективності управління [3, с. 147].

Таким чином, стійкість є фундаментальною, внутрішньою характеристикою, завдяки якій забезпечують життєздатність, стабільний розвиток комерційного банку в межах заданої траєкторії та відповідно до обраної стратегії в умовах конкурентного ринку, незважаючи на силу впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Основою оцінки фінансової стійкості банків, як уже було зазначено, має бути комплексний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на банківську систему, що передбачав би динаміку розвитку процесів. Крім нагляду за банками, важливе місце займає моніторинг ризиків, виявлення негативних тенденцій, що шкодять банкам, а також пошук шляхів запобігання їм.

Для забезпечення фінансової стійкості комерційного банку досить важливим є узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами механізму управління фінансовою стійкістю. Все це позитивно вплине на рівень прибутковості, зниження ризиків, контроль та підтримання ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні, що приведе до досягнення цілей банку та підвищення його конкурентної позиції на банківському ринку.

Запорукою забезпечення фінансової стійкості комерційних банків служить необхідність ефективного та високоорганізованого управління ризиками, які, як відомо, постійно супроводжують діяльність банку. Питанням теорії і практики управління ризиками в зарубіжних країнах протягом останнього півстоліття приділяють підвищену увагу, зокрема ці дослідження спрямовані на пошук ефективних методів аналізу й оцінювання, моніторингу та контролю ризиків, створенню ефективних систем управління останніми. Проте далеко не всі рекомендації щодо ефективного управління банківськими ризиками доцільно використовувати у вітчизняній банківській практиці, зважаючи на специфіку розвитку українських банків, недостатню розвиненість окремих сегментів фінансового ринку (фондового, ринку страхування тощо) [3, с. 216].

Вітчизняні науковці також зробили значний крок уперед у напрямку дослідження банківських ризиків та формування систем ризик-менеджменту (управління ризиками) у банках. Коли йдеться про «систему управління ризиками», то мають на увазі систему процесів прийняття управлінських рішень, головним завданням яких є необхідність максимально знизити невизначеність, в якій приймають рішення.

Органи державного регулювання також забезпечують підтримку формування та розвитку систем управління ризиками в банках. Зокрема, у 2004 році НБУ було затверджено методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. Відповідно до цього нормативно-правового акта, НБУ наголошує на необхідності створення кожним банком власних систем управління ризиками. НБУ виділяє такі основні функції цих систем: виявлення (ідентифікація ризику), контроль, моніторинг, вимірювання ризику [6]. На сьогодні методичні рекомендації НБУ є практично єдиними рекомендаціями щодо організації ризик-менеджменту в банках.

Серед основних причин необхідності формування комплексних систем управління банківськими ризиками варто відзначити, на нашу думку, такі:

1) зростання регулятивних вимог, зокрема спрямування на виконання положень Базельського комітету посилює регулятивний тиск на ризик-менеджмент банку;

2) глобалізація ризику, мінливість та диверсифікація фінансових ринків, збільшення конкуренції;

3) стратегічне партнерство та необхідність формування позитивного інвестиційного іміджу (потенційні інвестори й партнери, оцінюючи фінансову стійкість банку, вивчають і систему управління ризиками, тобто банки, які зацікавлені в інвестиціях та розвитку міжнародного співробітництва, просто зобов'язані вирішувати питання щодо побудови системи управління ризиками);

4) поліпшення зовнішнього рейтингу загалом та кредитного зокрема, що сприяє зниженню вартості залучених коштів та зростанню ринкової капіталізації;

5) зниження фінансових втрат, стабільне зростання прибутковості (ROE, чистої процентної маржі) та, як результат, рух шляхом раціонального зростання і забезпечення фінансової стійкості (тобто з метою підтримки вдалого співвідношення «дохідність – ризик» банк має побудувати власний ризиковий профіль (які ризики і які їх розміри менеджмент банку вважає прийнятними) і надалі забезпечувати контроль та підтримку ризиків на визначеному рівні [3, с. 217].

Ефективність роботи ризик-менеджменту позначається на рівні фінансової стійкості комерційного банку. Зокрема, здатність банку регулювати ризики, нейтралізувати їх негативний вплив позитивно відображається на основних чинниках фінансової стійкості, інакше виникають передумови дестабілізації фінансового стану банку (рис.).

Рис. Вплив ризиків на основні характеристики фінансової стійкості банку
Джерело: [3, с. 217].

Серед ризиків, що найбільше впливають на основні характеристики фінансової стійкості комерційного банку, як видно з рис., є кредитний, відсотковий та ризик ліквідності. Зрозуміло, що банки у процесі діяльності натрапляють не лише на ці ризики, вагоме значення мають й інші ризики (операційний, валютний, ринковий), проте на кредитний, відсотковий та ризик ліквідності найбільше звертають увагу органи нагляду, та й комерційні банки вважають такі ризики найнебезпечнішими для свого фінансового становища, що підтверджують дані окремих експертних досліджень (табл.).

За даними табл. можемо простежити, що категорія кредитного ризику набрала максимальну кількість балів у банківській системі в цілому. Пояснення такої ситуації є цілком зрозумілим, оскільки на фінансовому ринку України ринок кредитів є домінуючим, порівняно, наприклад, із фондовим ринком, тому й кредитний ризик найнебезпечніший для банків.

Таблиця

Категорії ризику за ступенем пріоритетності для вітчизняних банків

Категорія ризику	Загалом по банківській системі
Кредитний ризик	8,65
Ризик ліквідності	7,70
Відсотковий ризик	5,78
Ринковий ризик	5,04
Валютний ризик	5,57
Операційний ризик	4,70
Ризик репутації	4,06
Юридичний ризик	4,30
Стратегічний ризик	4,96

Джерело: [4, с. 13].

Цей ризик може, зокрема, суттєво зменшити прибуток банку, а в найгіршому випадку призвести до банкрутства. Крім цього, банки, які мають значні втрати за кредитними операціями, наражаються на ймовірність зниження своєї вартості. Так, неналежне управління кредитним ризиком спричиняє виникнення непрацюючих активів, збитків за кредитами, що значно знижує рівень прибутковості, зменшує вартість банку та в кінцевому підсумку негативно відображається на фінансовій стійкості загалом. Відповідно, фахівці банківського ринку, провідні банкіри розуміють необхідність ефективної організації ризик-менеджменту, деякі найбільші банки впровадили, інші прагнуть до введення відповідної організаційної структури управління ризиками. Якщо ж говорити про невеликі банки, то більшість із них не мають відділу ризик-менеджменту, а інколи навіть жодного спеціаліста в банку з відповідним функціональним навантаженням.

Слід зауважити, що необхідність банку зважати на обсяги та специфіку своєї діяльності у процесі формування системи управління ризиками є цілком виправданою, оскільки впровадження та функціонування системи ризик-менеджменту потребує чималих затрат (побудова технології управління ризиками; добір, купівля та впровадження програмного забезпечення; підтримка технології на актуальному рівні), що за нераціонального підходу, зрозуміло, негативно позначатиметься на рівні банківської прибутковості.

Мінімізацію впливу банківських ризиків на фінансову стійкість необхідно забезпечувати комплексним управлінням, реалізувати яке має на меті система управління ризиками. Для органів державної влади та Національного банку України основними напрямками забезпечення розвитку та вдосконалення функціонування систем управління ризиками у вітчизняних банках є:

- сприяння розвитку фінансового ринку в структурному (збільшення частки фондового ринку) та інфраструктурному (розвиток кредитних бюро, рейтингових агентств) контекстах;
- удосконалення нормативної бази щодо регулювання банківських ризиків;
- стимулювання банків до впровадження комплексних систем ризик-менеджменту, особливо у банках з великими розмірами активів.

Для комерційних банків:

- формування оптимальної організаційної структури, яка б органічно охоплювала управління ризиками на всіх етапах банківської діяльності;
- забезпечення функціонування єдиного відділу ризик-менеджменту і його структурної та фінансової незалежності від підрозділів банку (фронт-офісів та бек-офісів).

Висновки і пропозиції. На сьогодні абсолютно фінансово стійких комерційних банків не існує, проте кожен із них має прагнути до поліпшення власного фінансового стану, що в кінцевому підсумку позитивно відобразиться на рівні фінансової стійкості

банківської системи взагалі. Ефективне функціонування механізму управління фінансовою стійкістю комерційного банку через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами забезпечить досягнення стратегічних і тактичних фінансових цілей банку, сприятиме підвищенню рівня прибутковості, зниженню ризиків, контролю та підтриманню ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні, що в кінцевому підсумку, безумовно, матиме позитивний вплив на забезпечення фінансової стійкості комерційного банку.

Список використаних джерел

1. *Барановський О. І.* Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання : монографія / О. І. Барановський. – К. : КНТУ, 2009. – 754 с.
2. *Горячек І.* Види банківських ризиків та управління ними / І. Горячек // Економка, фінанси, право. – 2000. – № 9. – С. 33–35.
3. *Дзюблюк О. В.* Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.
4. *Камінський А.* Аналіз систем ризик-менеджменту в банках України / А. Камінський // Банківська справа. – 2005. – № 6. – С. 10–19.
5. *Кулинич І. Н.* Управление банковскими рисками как способ повышения платежеспособности коммерческого банка / И. Н. Кулинич // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1 (43). – С. 60–68.
6. *Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України № 361 від 02.08.2004 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_Supervision/Risks/361.pdf.
7. *Павлюк С. М.* Кредитні ризики та управління ними / С. М. Павлюк // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 105–111.
8. *Потійко Ю.* Теорія і практика управління різними видами ризиків у комерційних банках / Ю. Потійко // Вісник НБУ. – 2004. – № 4. – С. 58–60.
9. *Примостка Л. О.* Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118–125.